

Τα οράματά μας για το μέλλον της εκπαίδευσης στην Κύπρο είναι εφικτά

2/6, Μάιος 2011

Συνέντευξη στον Αντώνη Σκορδίλη

Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Σε προοδευτική κατεύθυνση; Πως εννοείτε εσείς την προοδευτική κατεύθυνση; Πως χαράσσεται η προοδευτική κατεύθυνση μέσω της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που έχετε σχεδιάσει;

Η έννοια της «προόδου» χρησιμοποιείται συχνά σαν να χαρακτηρίζει κάτι το αυθύπαρκτο. Έτσι, στον καθημερινό λόγο, συχνά, ως «πρόοδος» καταγράφονται φαινόμενα που αφενός συνδέονται με την απομάκρυνση από ορισμένα αυτονόητα του παρελθόντος και αφετέρου ταυτίζονται με καταστάσεις που τείνουν να γίνουν κυρίαρχες στο μέλλον. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα στην περίπτωση της υιοθέτησης νέων επιτευγμάτων της τεχνολογίας ή νέων τύπων κοινωνικών σχέσεων. Στην πραγματικότητα η έννοια της «προόδου» υπάρχει μόνον σε σχέση με την εικόνα μιας επιθυμητής κατάστασης στο μέλλον και συγκεκριμένα χαρακτηρίζει κάθε εξέλιξη που οδηγεί πιο κοντά σε αυτήν την κατάσταση. Προσωπικά, για να περιγράψω τη δική μου επιθυμητή μελλοντική κατάσταση δανείζομαι και χρησιμοποιώ την έννοια «ανθρώπινη κοινωνία», αντιπαραθέτοντάς την στη «βαρβαρότητα». Πρόκειται για μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από τον απόλυτο σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την παραγωγή πλούτου προς όφελος όλων των ανθρώπων.

Με τα παραπάνω ως δεδομένα, θεωρώ ότι η Παιδεία αποτελεί ένα πολύ ισχυρό και ταυτόχρονα απαραίτητο μέσο για να πορευτεί η ανθρωπότητα προς την «ανθρώπινη κοινωνία». Υπενθυμίζω ότι ο Κομένιος, που χαρακτηρίζεται «πατέρας» της σύγχρονης Παιδαγωγικής, θεμελίωσε την αρχή της εκπαίδευσης για όλους τους ανθρώπους με την επαναστατική για την εποχή του διακήρυξη ότι τόσο ο πλούτος των εθνών όσο και η ευημερία και η ευτυχία του κάθε ανθρώπου έχουν ως προϋπόθεση την εκπαίδευση όλων των παιδιών, ανεξάρτητα από οποιεσδήποτε ιδιαιτερότητες. Στην παράδοση αυτή βρίσκεται η δική μας μεταρρύθμιση. Θέλουμε ένα σχολείο που σέβεται τις ιδιαιτερότητες της παιδικής και της νεανικής ηλικίας και ταυτόχρονα θέλουμε ένα σχολείο όπου όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους και ανεξάρτητα από οποιαδήποτε βιολογική ιδιαιτερότητα, θα αποκτούν όλα τα εφόδια που χαρακτηρίζουν τον μορφωμένο δημοκρατικό πολίτη του 21^{ου} αιώνα. Αυτή είναι η κατεύθυνση της μεταρρύθμισής μας. Μερικοί θα την ονομάσουν «προοδευτική» επειδή θα διαβλέπουν ότι οδηγεί προς τη μορφή κοινωνίας που οι ίδιοι οραματίζονται, άλλοι θα την ονομάσουν «εκσυγχρονιστική» επειδή θα διαπιστώνουν ότι συμβαδίζει με τις τάσεις που έχουν διαμορφωθεί στις χώρες με επιτυχημένα εκπαιδευτικά συστήματα, και ορισμένοι, ίσως, θα τη χαρακτηρίσουν «συντηρητική» επειδή θα διαπιστώσουν ότι οι αλλαγές στο περιεχόμενο δεν έχουν το μέγεθος που ήλπιζαν ή φοβούνταν. Βέβαιο είναι όμως ότι εάν η μεταρρύθμιση προχωρήσει με τον τρόπο που τη σχεδιάσαμε, τότε το εκπαιδευτικό σύστημα

της Κύπρου θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα διασφάλισης και ανάπτυξης μιας ευημερούσας, δημιουργικής και δίκαιης κοινωνίας δραστήριων δημοκρατικών πολιτών.

Οι προοδευτικές εξελίξεις στην εκπαίδευση συνεπάγονται και προοδευτικές εξελίξεις στην κοινωνία; Επηρεάζει η μεταρρύθμιση τις κοινωνικές εξελίξεις βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα;

Όλα τα εγχειρήματα μεταρρυθμίσεων στην εκπαίδευση επηρεάζουν τις κοινωνικές εξελίξεις με τον ένα ή τον άλλο τρόπο! Μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση με κοινά αποδεκτά οράματα για το μέλλον και με άμεσα θετικά αποτελέσματα στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων γεννούν γενική αισιοδοξία, τρέφουν τη δημιουργικότητα στην οικονομία και στον πολιτισμό, και «εξανθρωπίζουν» ακόμη περισσότερο τις σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Αντίθετα, μεταρρυθμίσεις χωρίς όραμα και χωρίς φανερά αποτελέσματα από την πρώτη μέρα γεννούν μια αίσθηση ματαιότητας που παραλύει τις δημιουργικές ικανότητες των ανθρώπων σε όλους τους τομείς. Από αυτή τη γνώση ορμώμενος επέμενα σε όλη τη διάρκεια της εργασίας μου στην Κύπρο

- ♥ να περιγράψω τα οράματά μας για το μέλλον της εκπαίδευσης στην Κύπρο και τη σημασία τους για ολόκληρη τη κοινωνία και τη χώρα,
- ♥ να πληροφορώ για την υπαρκτή επιστημονική γνώση και εμπειρία που αποδεικνύουν ότι τα συγκεκριμένα οράματα είναι εφικτά και όχι «λόγια»,
- ♥ να ορίζω με ακρίβεια τους δείκτες επιτυχίας για όλες τις φάσεις του εγχειρήματος, ώστε όλοι και όλες να μπορούν να παρακολουθούν και να κρίνουν την πορεία της μεταρρύθμισης,
- ♥ να τονίζω τις αλλαγές που από την πρώτη ημέρα θα φέρει η μεταρρύθμιση στη ζωή των παιδιών και των οικογενειών τους.

Στις εκατοντάδες ομιλίες και συζητήσεις μου είχα την ευκαιρία να βιώσω στην αρχή την αίσθηση ματαιότητας που διαπερνούσε μεγάλο μέρος της κυπριακής κοινωνίας και τροφοδοτούσε αλλού τη δυσπιστία, αλλού την ανησυχία, αλλού την ανασφάλεια, αλλού τη μοιρολατρία και σχεδόν παντού την απαισιοδοξία. Υπήρχαν πολλοί που ήθελαν να μου παρουσιάσουν όλα αυτά ως δομικά χαρακτηριστικά της κυπριακής κοινωνίας, όμως η συνέχεια έδειξε κάτι άλλο: ότι οι πολίτες σ' αυτό το νησί έχουν χίλιους λόγους να δυσπιστούν απέναντι σε διακηρύξεις, όμως, ταυτόχρονα, στην πλειοψηφία τους είναι πρόθυμοι, υπερβαίνοντας οποιεσδήποτε διαχωριστικές γραμμές, να επενδύσουν σε κοινά οράματα και άμεσα εγχειρήματα εάν στους ανθρώπους που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση της μεταρρύθμισης αναγνωρίσουν πηγαίο ενδιαφέρον, ειλικρίνεια, τεχνογνωσία και προθυμία για ισότιμη συνεργασία. Όποιος καθημερινά αποδεικνύει ότι έχει αυτά τα χαρακτηριστικά συμβάλλει ώστε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση να τροφοδοτεί εξελίξεις προς όφελος όλης της κοινωνίας, όποιος όμως, έστω και μία φορά, «συλλαμβάνεται» μακριά από αυτά αναπαράγει την αίσθηση της ματαιότητας και όλα όσα αρνητικά συνεπάγεται η αίσθηση αυτή.

Συντηρητικοί θύλακες στην κυπριακή κοινωνία. Ζητάμε μία εκτίμηση: Θα αλλάξει η μεταρρύθμιση επί το προοδευτικότερο την κυπριακή κοινωνία, ή θα αλλάξει η κυπριακή κοινωνία την μεταρρύθμιση επί το συντηρητικότερο; Από τι θα κριθεί η πορεία προς την μία ή την άλλη κατεύθυνση;

Έχετε διαπιστώσει ασφαλώς τη διαχρονική απροθυμία μου να χαρακτηρίζω με επιθετικούς προσδιορισμούς κατηγορίες ανθρώπων, κοινωνικές καταστάσεις, μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής, απόψεις για τη μεταρρύθμιση, ακόμη και τις –ελάχιστες, είναι αλήθεια- αρνητικές συμπεριφορές απέναντί μου. Αυτό ισχύει και στον τρόπο που προσλαμβάνω την ερώτησή σας. Παραδέχομαι όμως ότι είναι λογικό να αιωρείται ένα ουσιαστικό ερώτημα: ποια θα είναι η τύχη του εγχειρήματος μεταρρύθμισης και ποιες οι επιδράσεις της στην ευρύτερη κοινωνία; Το δεύτερο μέρος της ερώτησης –σχετικά με τις επιδράσεις μιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στην εξέλιξη της κοινωνίας- το απάντησα ήδη προηγουμένως. Απομένει το πρώτο μέρος: θα ακολουθήσει η μεταρρύθμιση την πορεία που προτείναμε και θα αλλάξει ουσιαστικά το εκπαιδευτικό σύστημα ή το όλο εγχείρημα θα τύχει τέτοιας διαχείρισης ώστε να χάσει τα χαρακτηριστικά του και να ενσωματωθεί στην υπάρχουσα κατάσταση;

Θα αποτελούσε ασύγγνωστη αμετροέπεια εάν απαντούσα εγώ σε αυτό το ερώτημα, το οποίο από τη φύση του μπορεί να απευθυνθεί μόνον σε όσους από τη θέση τους έχουν κάθε φορά την ευθύνη και το δικαίωμα να παίρνουν σχετικές αποφάσεις εκπαιδευτικής πολιτικής. Αυτό που εγώ επανειλημμένα έχω τονίσει είναι ότι έχουμε να κάνουμε με τη μεταρρύθμιση ενός «συστήματος», που σημαίνει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις αρκεί η τροποποίηση και μόνον ενός από τα χαρακτηριστικά του για να προκύψουν απροσδόκητα και ανεπιθύμητα αποτελέσματα. Πολλές φορές χρησιμοποίησα μια μεταφορική εικόνα, λέγοντας ότι όπως σε ένα αεροπλάνο είναι απαραίτητο τα χιλιάδες υποσυστήματα να είναι απολύτως εναρμονισμένα μεταξύ τους για να μπορεί να πετάξει ενώ αρκεί ένα μόνον εξάρτημα να μην είναι εναρμονισμένο για να πέσει, έτσι και στο εκπαιδευτικό σύστημα όλα τα υποσυστήματα πρέπει να είναι εναρμονισμένα μεταξύ τους για να μπορέσει να λειτουργήσει με επιτυχία. Αυτό σημαίνει στην περίπτωση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης ότι κάθε απόκλιση από τη λογική της εμπεριέχει τον κίνδυνο του εκτροχιασμού της από την επιθυμητή πορεία. Ελπίζω ότι κάτι τέτοιο δεν θα συμβεί –ούτε από πρόθεση, ούτε από ιδιοτέλεια, ούτε από αμέλεια, ούτε από λάθος.

Μαθητές με αναπηρία στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τι μπορούν να αναμένουν από την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση; Τι αναμένει η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση από αυτούς και τις οικογένειές τους; Υπάρχει ρόλος των αναπηρικών οργανώσεων στην ενδυνάμωση της διαδικασίας εκπαιδευτικής τους ένταξης;

Σκοπός της μεταρρύθμισης είναι η ισότιμη συμμετοχή των αναπήρων στην εκπαίδευση. Η ισοτιμία δεν αναφέρεται μόνον στο δικαίωμα φοίτησης στο σχολείο μαζί με όλα τα άλλα παιδιά –αναφέρεται στα αποτελέσματα της εκπαίδευσης. Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να

αποκτήσει όλα όσα απαιτούνται για να είναι μορφωμένος, και όλοι οι άνθρωποι –με πολύ ελάχιστες εξαιρέσεις- έχουν την ικανότητα να τα αποκτήσουν εφόσον το σχολείο οργανωθεί με κατάλληλο τρόπο. Γνωρίζω ότι πολλοί άνθρωποι θεωρούν την άποψη αυτή «ουτοπία», όμως δεν είναι. Η αποτυχία στην εκπαίδευση των αναπήρων είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι τα σχολεία μας είναι οργανωμένα για να προσφέρουν μόρφωση μόνο σε εκείνη την ειδική κατηγορία παιδιών που συνηθίσαμε να ονομάζουμε «κανονικά». Στην κατηγορία αυτή παλιότερα ανήκαν μόνον τα αγόρια των ευγενών και των πλουσίων, ενώ χρειάστηκαν σκληροί αγώνες για να γίνει αποδεκτή η άποψη ότι ικανά για μάθηση και συνεπώς «κανονικά» είναι και τα παιδιά των χωρικών, των εργατών και, γενικότερα, των φτωχών. Ακόμη πιο πολύς χρόνος και πολλές μάχες ενάντια σε προκαταλήψεις και αγκυλώσεις χρειάστηκαν για να γίνει αποδεκτό επίσης ότι τα κορίτσια είναι ικανά για μάθηση και μπορούν να φοιτούν στο ίδιο σχολείο με τα αγόρια. Σήμερα, όλα αυτά που για αιώνες θεωρούνταν «ουτοπίες των παιδαγωγών» ανήκουν στα αυτονόητα του εκπαιδευτικού μας πολιτισμού και, αντίθετα, απίστευτες φαντάζουν οι θεωρίες που θεμελιώναν τον αποκλεισμό τόσων παιδιών από το «κανονικό» σχολείο και από τη μόρφωση. Η τελευταία, χρονικά, ομάδα που θίγεται από τον προσανατολισμό του σχολείου προς μια απαράδεκτη «κανονικότητα» είναι εκείνη των παιδιών με διάφορες μορφές αναπηρίας. Αυτό είμαστε υποχρεωμένοι να το αλλάξουμε, εάν ενδιαφερόμαστε να ζούμε σε μια ανθρώπινη κοινωνία. Είμαστε υποχρεωμένοι να το αλλάξουμε και μπορούμε να το αλλάξουμε.

Ο θεμέλιος λίθος για να τον σχετικό αναπροσανατολισμό του εκπαιδευτικού μας συστήματος μπήκε με τη μορφή των νέων αναλυτικών προγραμμάτων, επιβάλλεται όμως να ληφθούν πολλά μέτρα ακόμη. Για την επιτάχυνση αυτής της πορείας και για την αποφυγή «εκπτώσεων» στην ποιότητα της εκπαίδευσης των αναπήρων είναι απαραίτητη η εγρήγορση και η δραστήρια συμμετοχή των ίδιων των αναπήρων, των οικογενειών τους και των οργανώσεών τους. Το πλαίσιο είναι για εμένα σαφές και αδιαπραγμάτευτο: κανείς δεν επιτρέπεται να ικανοποιείται με μία ένταξη που περιορίζεται σε απλή παρουσία ενός ανάπηρου παιδιού μέσα στην τάξη χωρίς, όμως, δυνατότητα απόκτησης πραγματικών μορφωτικών αγαθών, ούτε επιτρέπεται να ικανοποιείται κανείς με την παροχή ενός ενδεικτικού ή απολυτηρίου που δεν αντικατοπτρίζει πραγματικές γνώσεις και ικανότητες –οι προσδοκίες μας δεν επιτρέπεται να είναι ούτε κατ' ελάχιστον μικρότερες από αυτό που η διεθνής επιστημονική έρευνα και η εκπαιδευτική εμπειρία δείχνουν ότι είναι εφικτό. Με τις υποδομές που έχουμε στην Κύπρο μπορούμε να πετύχουμε όλα όσα γίνονται στις άλλες ανεπτυγμένες χώρες και ακόμη περισσότερα. Ο βαθμός εκπαιδευτικής επιτυχίας των αναπήρων είναι ο πιο ασφαλής δείκτης του βαθμού επιτυχίας του δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου και της πορείας μας προς μια ανθρώπινη κοινωνία.